

Ростислав Єндик

Ніч у Фудугові

(Уривок із оповідання „Проклін крови“)

I

З гамором вертали опришки в Верховину, листом шуміли, каміння зсували і під Писаним Каменем розсілися робити попас. Пан Довбуш важко зітхнув, нагадавши своїх побитих побратимів, на сонце подивився і важку гадку погадав. Потім узяв громову бартку й імена побитих опришків на Камені виписав, вирубавши своє на першому місці: це-ж він їх провадив на славетну смерть.

І поїхали далше опришки. А як дощ ударив, сиві мраки морем розлялися по долинах і непроглядна пільма зробилася на пляях, завернув Довбуш свого коня в Фудугівський потік, а опришки гуртом заспівали:

Почерез Йиворів та почерез Плоску
До Фудугова, туди нам дорога.
Прийдем до Фудугова, поведем очима,
Глянемо на стіл, вже горівка вточена.
Горівка оковита та з ярого жита,
Напиймося, браття, якаж вона смаковита.
Хтож її поставив? — Задурьинка чьимно.

А хтож то та чемна Задурянка? Це з фудугівського потока Довбушева любка.

II

Бурею злетіли опришки до фудугівської коршми, неначе би стадо соколів злопотіло сивими крилами, червоними, крилатими сердаками її вкрили, очайдушним криком її сповнили. Михайло Український топором двері виважив з ржавих завіс і кинув їх на жидівське сміття, щоби побідна свобода широко як степ розпаношилася та не спинювалася в одвірках ні на одну мить, тільки вливалася, переливалася. Відразу фалш зігнувся в трое за своїм прилавком та десь в одній хвилині пропав, запався під землю, а на лавах, стільцях та долівці розляглася опришківська, широчезна бута. На столах з'явилася солодка горівка й коряки в ній пірнули одним махом, під стелю піднеслися у щерьт наповнені і юнацькі горла гукнули як грім:

— Отамане, жий нам вічно.

— Іванчику Рахівський, любий побратиме, — обізвався Довбуш, сидячи за столом.

— Візьми свою трембіту та заграй моєї пісні, що скликає юнаків у бір. Хай пісня літає, хай весь світ збушує і всім дасть відомість, що ми бенкетуємо і просимо гостей до свого стола.

І вже трембітні тони широко котяться по гребінних мраках, розстелюються по горах, радісно мчать по плаїках, ніжно глухнуть в предвічних лісах, кинувши глибокий виклик ватажковій тузі, коханню й муці.

Оршан Мстивий та Баюрак Кривавий по своєму дають знати про фудугівський бенкет. Височезні ватри червоними язиками хмари лижуть й багровою загравою гремлять на ґрунях, розриваючи смерекові латри. Цим, кривавим криком пускаються навздогін їх голоси за трембітними ніжностями, голосячи людям, що ніч на Фудугові належить до них; до них і до гостей, що придуть витати буйного ватажка і його юнаків.

III

Ось вже йдуть юрбами статочнії газди, фудульві молодіці мов пави пливуть, легенько ступають по травинних росах і їх гордість має як прапор на вітрах, мідними запасками ворущать тихенько, радощі ховають в білих сорочках й веселять собою понуру гірську ніч. З червоних бризок заграви опришківських ватер, з запахом мокрої мраки виривають вони неначе мольфарські привиди, невловимі тайни зачарованих пустарів, запальні, але з прихованим вогнем за серпиками вій, прекрасні, але незаймані, а хисткі та виткі як кучерявий дим отієї отаманської ватри.

Радісно привитали опришки своїх гостей, куфлями горівки та пивом без ліку облили їх, а перекидуючися товстими словами з молодицями, світили своїми розжареними очима, переморгувалися та викрикували бутно на газдів.

— Гей, годні газди, киньте свою темну понурість, забудьте про панків. Як трепетовий лист дрижать вони у своїх дрібних душах, повязаних цісарськими та королівськими курмеями, як чують про нашу забаву. Бовтнули ми ними в безодні і вони десь не мають і борщу на шило набрати. Виросла їм за вас та через нас біда без дощу і викохується тепер їм її дочка—нужда. Ця ніч — наша ніч. Пийте, гуляйте, забувайтеся! Не жалуйте нічого й нікого, не дбайте про ніщо.

Так говорив Іванчик Рахівський та взявся за сопілку. Коло нього присілося кількох опришків, що, засунувши головники на потилицю, поспліталися руками поза шию й приспівували під скочні тони сопілки:

Ой любив я дівок сорок,
А молодиць триста,
Та шви в Бога є надія,
Що душъичка чіста.
Молодиці йик зірниці,
Дівчята йик сонце,
Не трохи я находивсє
Попид їх віконце.

Джямида, як звичайно, своє собі колотив. Ніколи він не долучувався до загального співу, але кричав собі самому яку співанку, коли її забагав. От і тепер розкричався на цілу кор-

шму, сам заглушуючи і сопілку, і співаків, і розбавлених гостей:

Або мене йкий уба,
Або я йкого,
Та до свої бідашьчкы
Не пушу нікого.
Дайте язык на пидошви,
Зуби на пидкови,
Виж бо мене обмовили
Вид ніг до голови.

Дужі голоси коршму розносили, а пісня реготалася аж ліси кололися і викотили з поза себе цікавий, грубий та тяжкий місяць, що товстими кроплями розпливався по небі і широкими очима дивився на опришківський галдамаш. Не часто стрічав він у своїй вічній мандрівці стільки радощів, веселостей.

Де-далі зявилися й музики й цимбали маком розсіялися у повітрі. То один, то другий опришок неначе нехотючи торкав рукою за плече молодицю, а вона дріжки діставала та дрібно дуботіла, соваючи своїм перцем, постільцем. І тоді опришок кидав розірвану співанку, достроювався до музики:

— — — у горі
Мені сонце ісходило
В милої коморі.
Мені сонце ісходило
Комору палило — — —

З дзвенькоту надпитих шклянок і фляшок, з гомону розбитих бодень і бочілок, з заворотних пісень і дрібних скоків музики, з її повільних та розкиданих тактів, ніби то нехотючи зріла і вицвітала скочна танечна гармонія, з гармонії вискакував буйний танок і підривав, розколихував, поривав усіх опришків та їх гостей і кидав їх у густий вир на скоки, на гоци, на гук.

На переді нісся молоденький Довбуш з молоденькою Задурянкою. Громовою барткою вимахує ватажок над головою, гордо оглядає себе, легко тропкає в танечнім леті, держачи молодицю за хисткий стан. Марічка омліваючими перегинами смаглого тіла довкола себе розхлюпує пестоші; золоті згари шепотять на шії як далекі шуми, як згадка поцілунків із смажких уст; в примкнених очах танцюють, то ховаючись, то виповзаючи прагніння білих ночей, нездійснені сплети, незгашені вихри, незроджені, але задумані і не заспокоєні похитливі шали з благаннями за любашним потемком. Брови кидають горду і мстиву тіль, уста застигають в нетерплячій розпуді, кріпкі груди розгинають гнівними розкидами цвітисту сорочку, щоби визволитися як дика туга й припасти до Довбуша та розтиснути, знищити, спалити себе. З горючого тіла вистрілюють непритомні рамена, блукають навманя в повітрі, хоча втиснути весь світ до кипучого лона.

І в довбушевих грудях розшалілися водянії габи, Черемош розлився зі своїх кашиць, загремів водами, струснув бе-

регами, повінь крови триснула з натягнених жил. Гей, то були стрічі, блискавки і бурі, блискавкою мчить ся Марі' у танку, котиться як буря Довбуш коло неї і її підносить на дужих руках, у хмарах зникає, знову виринає, неначе прощається, шукаючи туги, що гадиною гризла його тверде серце, як блукав на Кедроватім самотно в ночі. І туга уже лоскоче його велике серце. А її успокоїти щож може на мить? — ані пишна врода, ані темне око, ані дикий танець, ані крови зов, ані вогонь любки, що полум'ям палить, ані шал музики, ні горівки жар. Лишається лише надія цю тугу забити і знову танцює Довбуш аж до хмар, вужем висмикається, колесом звивається, у лоскоті глухне, в завороті розгублюється, як биндою Марічкою омотує себе. Та це все даремне, спокій поза горами й туга нерозяснена бушує по грудях та потужує мязи розколиханої краси. Тільки тепло-млява втома розливається в ногах та ясною зливою гризливі поти купають тіла.

Урвалися скажені струни в музик і Довбуш випустив свою любку-нелюбку зі своїх рук. Важко переводячи дух, знову сів за столом незаспокоєний, лише змучений, занімілий, гнівний, злий. Не сповнилася його туга, загасло кохання, збільшилася мука. Збанок горівки одним душком висушив до дна, а ним кинув до землі, розбиваючи на тисячні кусні.

Охнуло, зойкнуло щось у куточку й Довбуш кинув оком в прихмарений бік.

Срібнарчук держав за руку високу молодичку, що її вдарив кусок збанка по круглім плечі.

— Гей, Сенько, тиж або гой, або йой, а не пхинькай отак від нехотгя.

Молодичка стояла росла як молоденька яличка. Високий стан обігнала широка попружка, сутозолотом шита, сріблом закрапана. Груді мінливими хвилями хвилювали, маленькі уста запишнілися, зрослі брови переломилися, тоненьким багром щічки розмалъсвалися, в малинових яснах рівнесенькі перли розсипалися, чорненькі вуглики полумінню грали, чорні кучері гралися, літали.

І враз Довбушева туга в куточку скрилася, там розтопилася, а радість роздвілася черешневим цвітом.

— Щож то за вродлива молодичка? — запитав, неспускаючи очей з ока Довбуш, що зрадливо трискало вогнем, або сонно топилося в олії.

— Сенька Дзвінчукова, — відізався Срібнарчук, високий легінь, що одною рукою смерічки-кількалітки корчував. — Гнівається на вас пане отамане, за розбитий збанок.

Ксенька як лебідь поплила до стола, кованим сріблом розсипала по долівці, голосно та сміло зашебетала.

Пан Довбуш за рожеву ручку потиснув, прохав вибачення за горівчані фрашки та угорським, зеленим вином почав ча-стувати Ксеньку.

І пустив жартом Довбуш нестримну в устах співаночку:

Летів голуб, летів сивий,
Тай став крильми бити,
Видів тіло, туге, красне,
Хтів його пестити.

Розсміяною бласкавкою Дзвінка відповіла:

Ой, голубе сивесенький,
Лиши крильми бити,
Прийди д' міні темнов нічков
Дам си попестити.

І моргаючи до Довбуша співала далше:

Постелечко застелене,
Хтож в нім буде спати?
Біле личко, чорні брови,
Хтож ме цулувати?

Тоді вчув Довбуш, що туга, яка його гнала і виживалася в таночному шалі, десь зникла і він уже знечудів на гук, на крики, забув про все своє товариство. Обнімілий несподіваною стрічею, очарований громовим вибором нової любки, новою забреноюю пристрастю, новим прощанням і новою нахідкою шукав свого кохання у чужих очах. Таж це надійшла нова година, що розсипле пахощі парної ночі, розсіє золотий порошок на шовкові трави, на травині пухи і вони з Ксенькою там його будуть шукати.

І мигнув перед його очима образ сну, померкли світла, загасилися ватри, товстий місяць тріснув на чотири кусні і розгубився в молодшій дорозі.

Довбуша огорнув сон, що вистарчивби за тисячу ночей.

IV

Над роздзвоненим потоком лежали хижі бедра полемінкоокої Ксеньки, що примкнула звечернілі очі блеском молодших доріг.

— Милій та солодкий золотий та срібний, — шептала Ксенька і слова її паіли вогнем та вислизувалися синіми язиками з поза білих зуб в

— Над краццими краццй ти, над дужчими дужчий ти, зроби мені ласку, одним одніську,

Довбуш насторожився. Нікому до тепер не робив він нічого на якунебудь просьбу. Він давав тільки, розсипаючи королівські ласки, гойно широко, по царськи, а вони переходили всі сподівання. А тепер він, Довбуш, мавби щонебудь комусь робити, нехайби це навіть була його любка?

— Не кажи, Ксеньчко, бо я тебе і так ласками так обсіплю, що сама королівна з заздлости позеленілаб. Твій розум навіть обняти того не зможе, що твої очі побачить.

— Не про шовки, сукна й кармазини, не про брязкачі-дукачі, ні згарди золоті я тепер тебе прохати хочу.

— Чогож ти іншого можеш забагати? Може птичого молока? І того тобі дістану. Завтра Змія сідлаю, пятьсот хлоп-

ці в полетить за мною аж ген, на Чарогору, на шкляний замок, до діамантової кімнати.

Та Ксенька дальше прохала:

— Не пtiчого молока, не діамантів-самоцвітів та щирого золота мені треба, красний та мальований та любий та пишний отаманчіку.

Але-ж здивувався пан Довбуш у своїому серці, чогож то його любці треба, що навіть він, Довбуш, не може відгадати того, що її жіночий розум так дуже забаг.

— Кажи.

І Ксенька прудкононою біличкою присунулася до Довбуша, пружистими раменами обвинула, здавила шию та віддувши уста, як при джерельному чуркалі, задиханим голосом поставила такі слова на його вуха, прошептала їх:

— Дай мені кров Сесунюка...

— Чию? — крикнув Довбуш і ліктями проколов землю, вносячи нагло над нею своє могутнє тіло.

— Івана Сесунюка, Диминидового, що Ліватрюкову тримає, — вже байдужим голосом докінчила.

— Щож він тобі зробив, що його кров забагаєш пити?

— А тобі не все одно? Таж ти по коліна бродиш в крові, розваленими замками свої сліди значиш, ворони людським мясом годуєш.

Довбуш спохмурнів як градова хмара. Перший раз хтось жадав від нього чогось, його рахунки розглядав. Брутальною рукою здусив страх перед своїм призначенням, що за проляту кров невинного гуцула його крові домагалось, підзорливо поглянув на любку, що саме вона випустила в нього скрито-вбійчу стрілу і раптом розсміявся в надмірі своєї сили та безкарної бути. Бож і хто це той кровожадний грач, що стає до змагу з ним, з Довбушем, який хватає за руді гриви блискавиці як розгуканого коня? Молодиця, красна молодиця, що забуття дає як кришталне джерело та відсвіжує до нових до-ріг. Алеж чи джерело визначає шляхи для мандрівника, вічного мандрівника з ненавистю в серці до просторів і перешкод? В твердості голосу скрив Довбуш свої міркування, бо твердо відізвався тепер до Ксеньки Дзвінчукової.

— Не вбє Довбуш Сесунюка, бо не варт він того. Та як хочеш крові, цілу ріку її пуду просто на твою хату, сто городів спалю для тебе, пятьсот людям вилуплю очі, тисячу гайдучих карків зігне твоя стопа, бо варт твоя краса цієї заплати.

Та Ксенька Дзвінчукова крові Йвана забагла, що для неї вартніша ніж чужої море, а тому знову голубимим голоском до Довбуша ластиться, миленько промовляє.

Але для ватажка ціла ця справа вже розсуджена. Пристрасть вуха воском залила і він знову свої кучері з її кучериками мішає, її груди довгими косами обвиває, пестить, Ксеньку до гри запрошує.

Та в Ксеньчинім серці на самім краєчку, в темному куточку розсілася злоба, розпаношилася ненависть; Довбушеве серце торкнула погорда. Перший раз побачив Довбуш образ свого життя, як його тінь може видовжуватися в східному напрямі.

Тимчасом западаються замки, висихають ріки, меркнуть зірки. Як сліпі шукаються Олекса й Оксана, забувши про вчора, не памятаючи про сьогодні. Як обнімілі збирають поцілунки, розгублені кругом шиї, по грудях, на плечах; схопивши себе за вуха пють їх як з двовушних збанків; у вигнутих віях палають серпи; розквітлі груди горять у долонях. І врешті побачилися тисячею очей, заговорили покровеними голосами, знайшли себе скованими мигунцями, і загубилися, серця їх розтопилися у внутрішнім жарі, втомилися в дарованих, холоднах нап'ятках, аж регіт Олекси, радісний регіт перемоги трискаючого життя, краси і сили, вернув їх назад на шовкові трави із поза світів.

V

А коршма гуділа, стогнала, валилася. Музики інструменти розбивали, опришки в горівці купалися, молодички постільці губили.

Довбуш відкликав на бік Іванчінка Рахівського.

— Побратиме, розвідайся в людей, хто це Іван Сесунюк Диминидів, що Ліватрюкову тримає та чого Ксенька на нього басом дивиться і пізьмою завзялася. Але нікому про мене ані пів слова.

— Вже зроблене, пане ватажку, — й одним скоком пірнув у розклекотілий вир.

Обернувся назад Олекса до Ксеньки сів з нею за широчезним столом на покутті, а та дальше йому щось шепоче в вуха і свого інтересу пантрує.

— Як ми кохаємося, дорогий отаманчику!... Коби ти такого милого серця був, як ти мені милий.

Довбуш слухає та дивиться одним оком за Іванчіком Рахівським, що з гурта виводить то одного, то другого легіня, відходить з ним на бік та жартами отаманське поручення поважно виповнює.

І вже нахилився Іванчік над Олексою у шепоті:

— Іван Сесунюк Диминидів був любасом у Ксеньки та потім лишив її й оженився з Марічкою Ліватрюковою, Біличкою.

— Старі байки, — позіхнув Довбуш, поклепав Рахівського по плечах та Ксеньку не менше мідно знову пригорнув до себе.

Нараз у куті зчинилася метушня, голосні крики розляглися, дзвенькнули бартки, кусаючи себе.

— А ти чого там, Іване, воловодишся в куті?

Іван мотлощив якогось мізерного легіня і дусив його обома руками, аж цей побагрів на зсинілому лиці.

На слова Довбуша, дарма, що він старший йому брат, коливаючися від хмелю в голові на своїх ногах, вхопив одною рукою легіня і кинув ним перед Довбуша.

— Що сталося?

І для Івана широка брама до Довбуша та вузька фіртка перед ним.

— А він мене в груди штовхнув і бартку над мене взніс. — Потім опановано вже додав: — Хто бартку над юнаком вносить той від бартки гине. Вбий його, Олексо.

— Правда, правда, — загули гуртом опришки, відсуваючи гостей зі свого круга.

Та Олекса грізно перервав:

— Гей, мовчати, хлопці. А ти що, легіню, скажеш? — звернувся до молодяка, що, постогнувши, підносився з землі.

— Іван відбрав від мене мою любаску. Вона не хотіла йти до нього й я штовхнув його нехотячи, а бартку відбив своєю барткою.

— І не встид тобі, Іване, битися за молодицю, ще й з такими хрущами? Таж молодиць як трави та листу і не багато таких лишиться, що не скочать до шиї наших юнаків. Таж ти таких молодяків сто за пояс затикаєш. І чи варта з ними зачіпатися? Шукай до бійки рівних собі та — і тут голос ватажка покріпшав і перекотився до всіх — доки я Довбуш ще, між нами бійок не буде.

Звертаючися до молодяка, говорив голосно дальше:

— На, маєш жменю червоних на лукачі для своєї любки, бо я твоєї крові не хочу.

І сипнув пан Довбуш з широкого череса цілий потік золота. За коліна обняв молодяк свого спасителя, весело подивився на Івана, а цьому гнів стягнув лице в брижки.

— То ти, пане ватажку, своїм братом і своїми найближчими юнаками перед чужими помітуєш, їх зневажаєш і чужим вивищуєш?

— Мовчи, Іване. Ми чужими Рибницю спирали і воронам пометали. Тут усі брати, усі рівні, бо тільки в битві один вивищується над другого і за це йому більша слава, більша нагорода, кращі співанки.

Голос Довбуша рівно плів і як пласом бив. Тільки Іван чорнів дальше на лиці як саджа. Врешті вибухнув:

— Олексо, ти мені ватажок в битві, не в забаві; я тут собі сам отаман. Моя бартка ще ніколи не схибнула, як над ким повисла. Не схибне і тепер.

Довбуш скипів, але вдав, що не чує пяного зухвальця серед щебету Дзвінки.

Та як Іван замахнувся барткою над ненависним молодяком, як рись скочив Довбуш через стіл і відбив голою рукою удар в бік.

Свиснула бартка в повітрі, півколесом звилася і по самиській обушок втопилася в Олексиній нозі.

Захитався Олекса як коренастий дуб і вхопився за ріг стола.

Усі заніміли.

Дико завернув очима Олекса Довбуш, аж усіх дрижки перейшли від голови до пят. Навіть Іванчік Рахівський перелякався, бо ще ніколи не бачив свого побратима в такій злості. Бартка, випала з рук Івана, виховзнула з рани і з неї ринула кров як із лотік. Довгу хвилину дивився люто ватажок на свого брата, щось важив у своєму серці на важкій вазі, бо тер стіл на тріски, ногами землю топтав, зубами, як Черемош у повні камінням, скреготів.

Гей, важкаж то боротьба зі своїм призначенням, заклятім в одному чині. Одним хибним кроком перекинути свою славетну майбутність, в коріні заглушити ще ненароджені діла, ганебно скінчити зі своїм життям, бо в боротьбі з долею чим вище хто піднісся, тим мерзенніше скінчить. Помста за обиду, кара за непокірність вагом-перевагом важилися в Довбушевих грудях з його страшною долею: за кров брата—його смерть. Глянув Олекса в очі Іванчіка Рахівського і прочитав у них відданість, поглянув по побратимах — готовість, схилився до Дзвінки — проблизк нібито Довбушевої слабости.

І тоді отаман тихо, але твердо сказав:

— Іване, — і дванацять легінів оточили його й дванацять барток заясніло над головою, схопивши його за руки. — Сімдесят і сім смертей належить тобі, що ти підніс руку на свого ватажка. Можу вигадати тобі такі смерті, що будеш прохати вмерти, а не зможеш вмерти.

Голос Довбуша піднісся в гору як Шпиці над пропастями і дивно прогомонів серед гробової тиші. Іван стояв без кроплі крові на лиці, але не мигнув й оком.

— Та я не хочу твоєї смерті. Я не хочу смерті наших братів. Іди собі тільки геть, бо разом уже не будемо ходити тими самими стежками.

Бартки спустилися додолу й Івана пустили дужі рамена. Він стояв, а віддучи долішню губу зневажливо подивився на свого брата.

Смерть? — він готов був вмерти. Помста? — свята справа. Але вигнання? Отак, як пса зпосеред юнаків? Ні, він піде, але не сам.

Зарокотів Іван, оглядаючися за найстрашнішими опришками і шукаючи їх у юрбі. Але Баюрак відвернувся, Дямид гнівно блиснув оком, Оршан задивився на Олексу.

— Гей, хлопці, хто воювати хоче широко й без границь — за мною. Досить уже приказів. Кожний в мене буде отаман. Кожний буде розуміти свою роботу, кожний візьме собі любаску, яку захоче.

Ніхто не рушився з місця.

Тоді Іван натиснув кресаню на голову, мовчки вийшов з коршми, скочив на свого Чорта і розплився в п'ятні. За хвилину втих і скажений тупіт копит.

Іванчик Рахівський прискочив до свого любого отамана а Довбуш усміхнувся.

VI

Кварту горівки виссала рана, шовкова хустка її обгорнула й забава дальше поплила. Довбуш з Дзвінкою дальше набувся, за рожеву ручку потискав, флашки розказував.

Та Ксенька Дзвінчукова мовчала. Її розум не міг зрозуміти Довбуша, його широких намірів, його глибокої душі. Що було силою в нього, те зачислила вона до його слабости. Але хтож бачив, аби привязав Бог розум до жіночої вроди?

Початковий розмах у забаві заломився й не лилась вже вона як вода зі зметеної гаті. Гості щось між собою шептали, опришки за часто поглипували за своїм молоденьким ватажком і це помітив Довбуш, хоч сам був веселий як перша прозолоть весняного сонця.

— На коні, крикнув, відсуваючи від себе Дзвінку.

Змій під собою землі не чув, як сів на нього пан Довбуш та він туго стягнув ремені коневі і кинув Ксенці діамантовий перстень разом зі співанкою:

Ой вдарили дрібні дощі,
Вдарила плова,
Бувай, любко солоденька,
Бувай ми здорова

На борзі склала Дзвінка і собі прощання:

Бувай здоров, отамане,
Добраніч, добраніч,
Йик лиш льижу, все згадаю,
Коли прийдеш на ніч.

— Куди йдете? Коли повернете? — питалися люди та їм ніхто не відповідав. Хіба з пісні могли догадатися, бо кнаки рушаючи почали:

Попид тоту Магурочку
Изродили рижки,
Уже ідуть в Устеріки
Головні опришки.

Помчав обочама пан Довбуш, а за ним ціле товариство як ключі вирійних птиць.

Скільки в тебе, отамане, того товариства?
Стільки, що в тій дібровонці дубового листа.